BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING O'QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Otaxonova Zulfizarxon Murotjon qizi
Andijon davlat pedagogika instituti Talim va tarbiya nazaryasi va metodikasi boshlang'ich ta'lim) yo'nalishi 1-boshqich magistranti

Qabul qilindi: 15.01.2026
Ko'rib chiqildi: 16.01.2026
Tasdiqlandi: 17.01.2026

Kalit so'zlar:
o'qish savodxonligi, boshlang'ich sinf, metodika, individual yondashuv, interfaol ta'lim, raqamli muhit.

Keywords:
reading literacy, primary school, methodology, individualized approach, interactive learning, digital environment.

Ключевые слова:
читательская грамотность, начальная школа, методика, индивидуальный подход, интерактивное обучение, цифровая среда.

Annotatsiya. Ushbu tezisda boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning zamonaviy yondashuvlari yoritilgan. Xususan, raqamli ta'lim platformalari, moslashtirilgan topshiriqlar, integrativ mashg'ulotlar hamda interfaol o'qish strategiyalarining ta'siri o'rganilgan. Natijalar boshlang'ich sinfda o'qish malakalarini shakllantirishda individual yondashuvning samarali ekanligini ko'rsatdi.

Annotation. This thesis explores modern approaches to improving reading literacy methodology among primary school learners. It examines the effects of digital learning platforms, adaptive tasks, integrative instructional activities, and interactive reading strategies. The findings demonstrate the effectiveness of individualized approaches in developing reading skills in primary education.

Аннотация. В тезисе рассматриваются современные подходы к совершенствованию методики развития читательской грамотности младших школьников. Анализируются возможности цифровых образовательных платформ, адаптивных заданий, интегративных занятий и интерактивных стратегий чтения. Результаты показывают эффективность индивидуального подхода в формировании навыков чтения у учащихся начальной школы.

Kirish. XXI asr ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish global miqyosda muhim kompetensiyalardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Zero, o'qish savodxonligi nafaqat matnni texnik o'qish jarayoni, balki axborotni anglash, qayta ishlash, baholash va kundalik hayotiy vaziyatlarda qo'llash imkonini beruvchi funksional ko'nikma sifatida talqin etiladi. Xalqaro tadqiqotlar (PISA, PIRLS, EGRA va boshqalar) boshlang'ich bosqichdanoq o'quvchilarning o'qish bilan ishlash madaniyatini shakllantirish keyingi ta'lim bosqichlarida fanlararo muvaffaqiyatni ta'minlashini ta'kidlamoqda.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida ushbu yo'nalish bo'yicha so'nggi yillarda tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, Prezidentning 2019-yil 29-apreldagi PF–5712-son Farmoni, Vazirlar Mahkamasining PQ–4884-son qarori, shuningdek, "Ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da umumiy o'rta ta'lim mazmunini zamonaviy talablarga moslashtirish, o'quvchi kompetensiyalarini shakllantirishni kuchaytirish hamda xalqaro baholash dasturlari bilan uyg'unlashtirish vazifalari belgilangan. Shuningdek, 2020–2023-yillarda PISA tadqiqotiga tayyorgarlik jarayonida o'qish savodxonligini rivojlantirishga doir normativ-metodik jihatlar takomillashtirildi. Ushbu jarayon boshlang'ich ta'limda darsliklar mazmuni, o'quv topshiriqlari, interfaol o'qish strategiyalari, matnlarni tahlil qilish metodlari, differensial yondashuvlar va raqamli resurslardan foydalanish zaruratini yuzaga keltirdi. Shu bois tezisda boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish savodxonligini shakllantirishning zamonaviy metodik yondashuvlari tahlil qilinadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning zamonaviy yo'nalishlari bugungi pedagogik amaliyotda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki o'qish savodxonligi o'quvchining o'quv faoliyatining barcha komponentlariga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy ko'nikmadir. Xalqaro tadqiqotlar o'quv jarayonida matn bilan ishlash madaniyatining shakllanishi fanning keyingi bosqichlarida ham yuqori natijalarni ta'minlashini ko'rsatmoqda. OECD, UNESCO hamda IEA tomonidan o'tkazilayotgan PISA va PIRLS tadqiqotlari o'qish savodxonligini matnni nafaqat o'qish, balki anglash, sharhlash, baholash va hayotiy vaziyatlarda qo'llash jarayoni sifatida talqin qiladi.

Asosiy qism. O'zbekiston ta'lim tizimida o'qish savodxonligini shakllantirish bo'yicha bir qator normativ-huquqiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, "Ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da o'quvchilar kompetensiyasini rivojlantirish, fanlararo integratsiyani kuchaytirish hamda xalqaro baholash dasturlariga mos metodik yondashuvlarni joriy etish belgilangan. Prezidentning PF–5712-son Farmoni va PQ–4884-son qarorida esa boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy darsliklarni yaratish va ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanishni kengaytirish vazifalari belgilab berilgan. 2020–2023-yillarda PISA

tadqiqotiga tayyorgarlik jarayonida boshlang‘ich sinflarda matn bilan ishlash strategiyalarini joriy etishga alohida e’tibor qaratildi.

Zamonaviy metodik yondashuvlar orasida differensial ta’lim, fonetik-o‘qish modeli, matnlar bilan ko‘p tarmoqli ishlash (multi-modal), o‘quvchi markazlashgan yondashuv, interfaol o‘qish strategiyalari hamda raqamli resurslardan foydalanish eng samarali yo‘nalishlardan hisoblanadi. Xususan, PISA formatidagi topshiriqlarda matnni tahlil qilish, axborotni solishtirish, kontekstni aniqlash, grafik yoki jadval ma’lumotlarini sharhlash, umumlashtirish kabi operatsiyalar talab qilinadi. Bu esa an’anaviy “matnni o‘qish” ko‘nikmasidan tashqari, yuqori darajadagi kognitiv jarayonlarni rivojlantirishni talab etadi.

Boshlang‘ich sinflarda o‘qish savodxonligini rivojlantirishda fanlararo integratsiya ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Masalan, ona tili bilan matematika, tabiatshunoslik, axborot texnologiyalari yoki tasviriy san’at fanlarining integratsiyasi o‘quvchilarni turli mazmundagi matnlar bilan ishlashga o‘rgatadi. Shu bilan birga, funksional o‘qish strategiyalari – ya’ni e’lon, jadval, ko‘rsatma, xarita kabi hayotiy matnlarni tahlil qilish – o‘quvchilarning amaliy tafakkurini rivojlantiradi.

Metodik yondashuvlarning yana bir yo‘nalishi — raqamli o‘qish savodxonligini shakllantirishdir. Elektron darsliklar, audiokitoblar, interfaol testlar, video-matnlar, onlayn platformalar va elektron kutubxonalar o‘quvchilarda matnni idrok etishning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. Raqamli axborot oqimi sharoitida o‘quvchilarning selektiv o‘qish, axborotni tanlash va baholash kompetensiyalari kuchayadi. Shuningdek, o‘qish savodxonligini rivojlantirishda oila bilan hamkorlik, maktab kutubxonasi faoliyati, o‘quv muhitining madaniy komponentlari, o‘quvchilarning motivatsiyasi va o‘qish madaniyatini shakllantirish kabi omillar ham ahamiyatlidir. Tadqiqotlar maktab va oila o‘rtasidagi o‘qish jarayonini qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari mavjud bo‘lganda o‘quvchilarning natijalari yuqori bo‘lishini ko‘rsatmoqda. Demak, boshlang‘ich sinflarda o‘qish savodxonligini rivojlantirish ko‘p faktorli va ko‘p bosqichli jarayon bo‘lib, u normativ, metodik, psixologik-pedagogik hamda raqamli texnologik komponentlarning uyg‘unlashuvini talab etadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini rivojlantirish bugungi ta’lim jarayonining eng muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bu jarayonda matn ustida ishlashning interaktiv metodlarini qo‘llash, o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga o‘rgatish, multimodal matnlarni o‘qitish hamda raqamli resurslardan foydalanish o‘qish savodxonligini chuqurlashtirishga xizmat qiladi. Xalq ta’limi tizimida olib borilayotgan islohotlar, hususan, kompetensiyaviy ta’limga o‘tish, davlat ta’lim standartlarining yangilanishi va xalqaro baholash dasturlarining natijalariga tayanish metodikaning takomillashuviga zamin yaratmoqda. O‘qish

savodxonligining rivojlanishi esa o‘quvchilarning nafaqat ta’limdagi muvaffaqiyatiga, balki keyingi hayotda o‘z ustida ishlash, axborot izlash va tahlil qilish, muloqot qilish hamda mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarining shakllanishiga olib keladi. Demak, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni didaktik jihatdan uyg‘un va uzviy qo‘llash boshlang‘ich ta’limda o‘qish savodxonligini samarali rivojlantirishning tarkibiy sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarda xalq ta’limi tizimini rivojlantirish bo‘yicha Milliy dastur to‘g‘risida”gi Qarori. Toshkent, 2022.
2. Xalq ta’limi vazirligi. “Milliy o‘quv dasturi”. Toshkent, 2021.
3. Qodirov N. “Boshlang‘ich ta’lim metodikasi”. Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti, 2018.
4. To‘xtabaeva M., Abduqodirov A. “Pedagogika”. Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2017.
5. Yo‘ldosheva G. “Boshlang‘ich sinflarda o‘qish va nutq o‘stirish metodikasi”. Toshkent: O‘qituvchi, 2016.